

В І Д Г У К

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА САВІНОВОЇ НАТАЛІЇ АНДРІЇВНИ

НА ДИСЕРТАЦІЮ

КІНДРАТА ПАВЛА ВАДИМОВИЧА

НА ТЕМУ: «ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ

ЗАКОНОДАВСТВА В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ»

**НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ КАНДИДАТА ЮРИДИЧНИХ
НАУК ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 12.00.07 – АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА
ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

Вітчизняна база законодавства в інформаційній сфері протягом її формування до цього часу досить несистемна та невпорядкована. Нормативні акти, а передусім, закони в сфері регулювання відносин в інформаційній сфері носили, переважно ситуативний характер, і приймались «сьогодні – на вчора», впорядковуючи, по суті, вже сталі інформаційні відносини, які до того часу були відносно урегульовані іншими галузями права.

Через таку несвоєчасність та відсутність єдиного розуміння змістовного і функціонального значення законодавства в інформаційній сфері, утворилася неоднорідність, а інколи – контродикторність не лише окремих положень, а цілком законодавчих актів, які протирічать одне одному, або унеможливають ефективну дію одне одного.

У той же час, в багатьох нормативно-правових актів в нашій державі взагалі розмиті та або несформовані належним чином мета та механізми їх реалізації, і, відповідно, їхня ефективність в цілому не просто хибує, а не може бути, навіть, сформована як кінцева задача дії відповідного акту.

У той же час, в умовах розвитку Інформаційного суспільства, саме галузь інформаційного права переймає на себе функцію забезпечення права

людини на отримання інформації, тобто – належного руху правової інформації від влади до суспільства. Не дивно, що через вади ефективності інформаційного права зазнає вади правова комунікація в цілому. Іншими словами – неефективне законодавство в інформаційній сфері знижує ефективність комунікації влади з населенням та зворотного руху в притаманній сучасному суспільстві B2C комунікації.

Актуальність теми дисертаційного дослідження П.В. Кіндрата обумовлена тим, що у сучасній науці інформаційного права, попри достатньо плідотворне наповнення різноманітними актами законодавства в інформаційній сфері, немає єдиної системи ані аналізу ефективності діючих законів, ані проектів законів, які перебувають на розгляді парламенту. Повною мірою відсутня єдина системна перевірка таких актів на предмет їх ефективності в межах діючої системи права в державі.

Крім того, оскільки інформаційне право є достатньо молодою галуззю правових наук, її реальним вадам приділяється обмаль уваги, і законодавцем, а також, часто, науковою спільнотою не приділяється уваги вадам нормативних актів в інформаційній сфері. У той же час, саме від їх ефективності й залежить сьогодні ефективна комунікація влади з населенням, адже саме вони – закони та інші акти, що регламентують відносини щодо збирання, обробки, передавання, надання, доступу та ін. стосовно інформації, забезпечують можливість передавання всієї правової інформації в державі та за її межі.

Представлена до рецензування та прилюдного захисту дисертація П. В. Кіндрата на тему «Теоретичні засади оцінки ефективності законодавства в інформаційній сфері» являє собою один з необхідних і важливих сегментів нового рівня наукових пошуків – аналізу важливих для оцінки в сучасній науці особливостей ефективності інформаційного права, як нової, сучасної галузі.

Загальна характеристика наукового пошуку та його методології. Підготовлена до прилюдного захисту дисертація П.В. Кіндрата, опубліковані праці та тези доповідей свідчать про те, що ним зроблена цільова спроба

сформувані основні теоретико-правові механізми оцінки ефективності та методології практичної роботи, спрямованої на удосконалення положень інформаційного права в сучасному правовому полі України.

Вірне визначення об'єкту та предмету дослідження, вдала постановка задач дозволили дисертанту визначити оптимальну структуру дослідження у запланованому ракурсі. Virішення поставлених задач з використанням необхідного методологічного арсеналу повною мірою відображене у висновках дослідження.

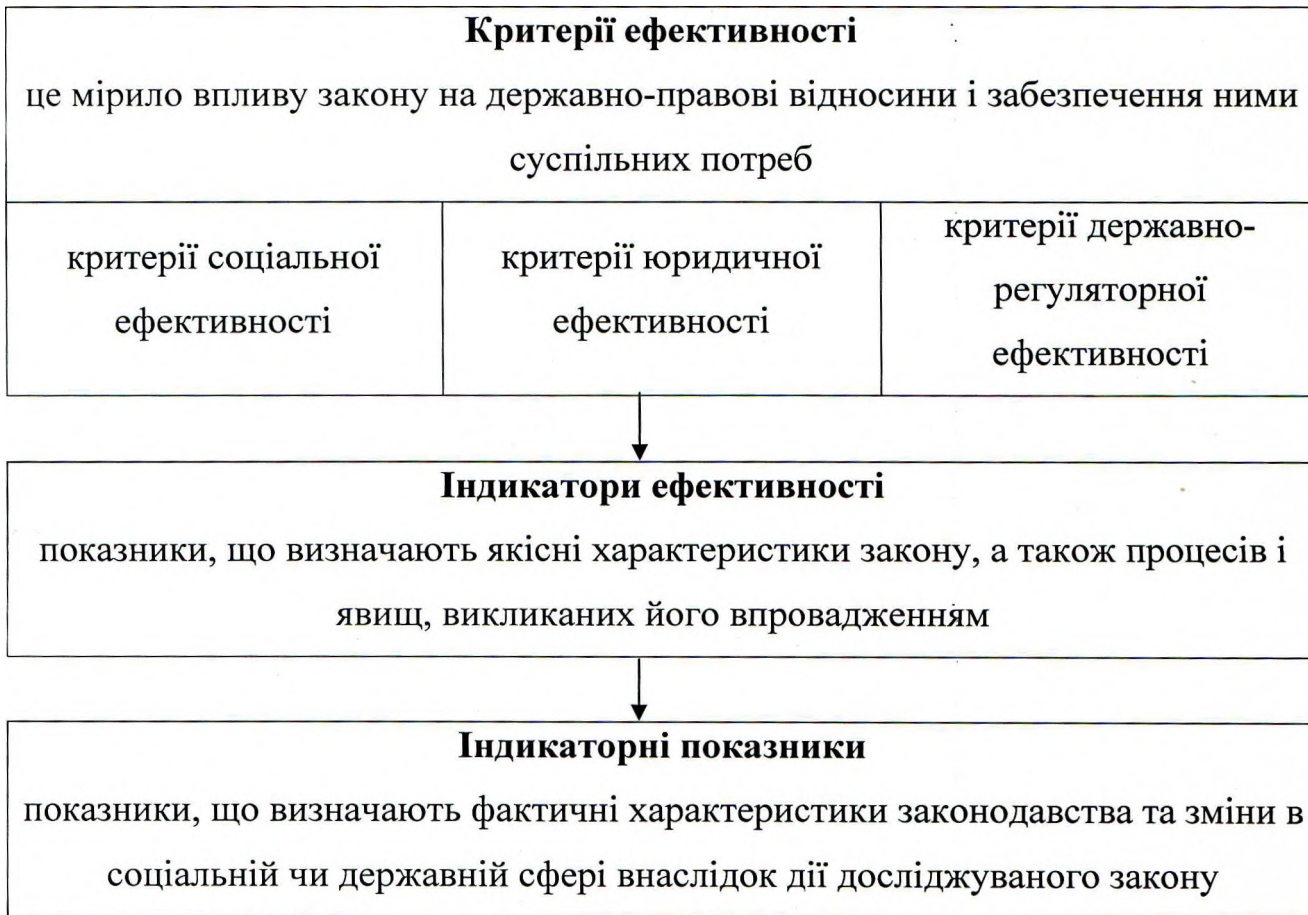
Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність. Ознайомлення з дисертацією і її авторефератом дає підстави стверджувати, що робота містить критичний аналіз значної кількості літератури що прямо торкається досліджуваної проблеми, або безпосередньо утворює поле подальшого наукового пошуку для вирішення досліджуваної проблеми.

Понятійний апарат рецензованої дисертації та її автореферату є достатньо високий, матеріал викладений чітко і доступно. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, визначається обсягом та надійністю використаних автором наукових джерел, та вірно визначеною методологією дослідження.

Детальний і аргументований розгляд окремих питань теми дисертаційного дослідження дозволив дисертанту висловити низу важливих висновків щодо впровадження правових засад визначення ефективності положень інформаційного права та законодавства в цілому, а також, вірогідно, впровадити практику досліджень ефективності проектів законів з питань інформаційно-правового регулювання під час законотворчої процедури.

Перелік і зміст розглянутих питань свідчать і про **новизну дисертаційного дослідження**. В дисертації вперше зроблено ряд узагальнень та визначень, запропоновано додаткову аргументацію, нові підходи та авторське бачення шляхів підвищення ефективності законодавства в інформаційній сфері в Україні.

Заслужують на увагу положення, які стали предметом дослідження в рецензованій дисертації. Так, у дисертації сформульовано й обґрунтовано концепцію систематизації параметрів оцінки ефективності законодавства в рамках комплексної ієрархічної структури (стор. 4 автореферату, положення наукової новизни, абз. 2 «уперше»), яка дала змогу сформувати Комплексну систему оцінки ефективності законодавства (див. - нижче приведений рис. 2.1, арк. 119 дисертації).

До комплексної системи ефективності законодавства дисертант пропонує відносити цілісність (узгодженість і універсальність елементів системи) та гнучкість структури (остання дозволяє адаптувати систему до різних умов в залежності від поставлених задач) (арк. 114 дисертації). Це повною мірою слушна пропозиція і потребує врахування її при оцінках динаміки не лише інформаційного права, а права взагалі.

Дуже важливий акцент дослідника зроблений відносно показника термінологічної єдності. У той час, як дослідник категоріального апарату

кримінального права З.А. Тростюк, свого часу робила акцент саме на лінгвістичному критерії правопонять, П.В. Кіндрат підходить до їх впорядкування саме з позицій систематизації, поділяючи критерії їх оцінки на внутрішньо-нормативний (застосування споріднених термінів в рамках одного законодавчого акту) та груповий (однорідність трактування термінів в рамках виділеної групи законодавчих актів), який, на його цілком слушну думку, визначає критерій цілісності (арк. 155 дис.)

Особливої уваги з позиції важливості наукових напрацювань автора для подальшого використання результатів дослідження на практиці є визначений перелік завдань дослідження ефективності законодавства в цілому: виявлення прогалин та неточностей в системі законодавства; уточнення впливу окремих елементів законодавства на його ефективність; встановлення рівня конфліктності суспільних відносин; висунення пропозицій щодо вдосконалення законодавства та підвищення його ефективності тощо (арк. 177 дис).

Слід окремо зазначити, що представлене дослідження пронизане сучасною ідеологією розуміння значення інформаційного права та необхідністю правових рішень щодо підвищення ефективності правового забезпечення здійснення комунікацій – механізму реалізації в умовах динаміки Інформаційного суспільства решти законодавчих рішень. Так, у висновках цілком справедливо автор вказує на те, що «зважаючи на значну інтегрованість інформаційної діяльності в усіх сферах суспільного життя, ефективність інформаційних правовідносин безпосередньо впливає на ефективність інших галузей права. Водночас, декларативність окремих положень інформаційного законодавства ставить їх реалізацію в залежність до ефективності реалізації відповідних норм інших галузей права» (арк. 195 дис.). Для усунення зазначеної взаємної залежності автор цілком коректно пропонує робити акцент на впорядкуванні процесуальної частини законодавства в інформаційній сфері, що має вплинути на ефективність законодавства, що транслюється в Інформаційному суспільстві за допомогою норм інформаційного права – в цілому.

Дисертація, дійсно є новим, свіжим баченням здавалось би, достатньо типової проблеми – питань ефективності. Однак і системно, з виділенням первинного значення інформаційно-правових аспектів, і з урахуванням нагальних потреб та сучасних підходів до питань значення правової інформації, дослідження представляє неабиякий інтерес і для науки, і для законотворчості, і для застосування у практиці.

Виходячи з вказаного вище, слід зробити висновок, що в рецензованій дисертації П.В. Кіндратом детально викладено і обґрунтовано низку нових для інформаційного права висновків та положень, які в своїй сукупності свідчать про внесок результатів здійсненого пошуку у розвиток правових наукових досліджень в Україні.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. За темою дисертаційного дослідження П. В. Кіндратом опубліковано чотирнадцять наукових праць, з яких – п'ять у фахових наукових виданнях України, одна у зарубіжному виданні, а вісім – є опублікованими тезами оприлюднених на рівні міжнародних та вітчизняних наукових конференціях та круглих столах доповідей. За змістом вказаних праць, автором повно викладено у них основні положення, висновки та рекомендації, які були отримані ним в результаті здійснення продуктивного пошуку за темою дослідження.

Як вбачається з автореферату, його зміст відповідає основним положенням дисертації, відображає її структуру і наукову новизну та висновку зроблені пошукувачем.

Важливість для науки й народного господарства одержаних автором дисертації результатів. Дослідження П. В. Кіндрата носить теоретико-прикладний характер.

Основні наукові результати, отримані автором, можуть бути використані при викладанні курсу «Інформаційне право», «Інформаційно-правова політика» та «Інформаційна безпека». Практичне значення мають висновки і рекомендації автора відносно критеріїв ефективності законодавства в інформаційній сфері, вдосконалення такого законодавства та

впровадження на національному рівні авторської методики дослідження ефективності законодавства в інформаційній сфері.

Рекомендації щодо використання одержаних авторкою дисертації результатів. Виходячи з викладеного вище, слід підкреслити, що використання одержаних автором дисертації результатів може бути здійснено ним шляхом підготування аналітичних довідок з метою вдосконалення законодавства в інформаційній сфері, систематизації і покращення заходів інформаційно-правової політики та методологічного супроводження моніторингу ефективності законодавства в досліджуваній сфері.

Позитивно оцінюючи науково-теоретичну значущість дисертаційного дослідження П. В. Кіндрата, необхідно зазначити, що рецензована дисертація не позбавлена окремих вад, низка підходів автора містять спірні твердження, викликають зауваження, і тому, саме вони мають стати предметом наукової дискусії під час захисту дисертації.

1. Зокрема, не повною мірою зрозуміла позиція автора щодо визначення критеріїв ефективності як «мірила впливу закону на державно-правові відносини і забезпечення ними суспільних потреб» (арк. 129 дис.).

Напевно, що йдеться про напрями формування запиту щодо ефективності, а не самої ефективності, як «міри досягнення постановленої мети». В інакшому варіанті, така оцінка матиме лише позитивну або негативну характеристику: «так, задовольняє», «ні, не задовольняє». Чи це є мета оцінки ефективності?

2. Вимагають додаткової аргументації визначення інформаційних відносин та правомірного інформаційного інтересу (обидва визначення містяться на арк. 136 дис.)

Так, на думку дисертанта, «під інформаційними відносинами слід розуміти суспільні відносини що виникають в інформаційній сфері спрямовані на реалізацію правомірних інформаційних інтересів».

А якщо такі відносини виникають в інформаційній сфері, але спрямовані на реалізацію не інформаційних інтересів? Наприклад, вони стосуються питань захворюваності населення? Це право гарантоване Конституцією. Або – ще простіше: виключення з ВНЗ?

Або, такі відносини виникають в іншій сфері, або спрямовані на інформаційні інтереси. Наприклад, адвокатський запит чи охорона лікарської таємниці, описані, жодним чином не в актах інформаційного законодавства – а в процесуальних кодексах, Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та «Основах охорони здоров'я...», а відповідальність за їх порушення – у Кримінальному кодексі. Чи не будуть такі положення відноситися до інформаційних відносин?

3. Стосовно наступного визначення, наведеного у попередньому зауваженні... під правомірним інформаційним інтересом, - на думку здобувача, - слід розуміти «сукупність нормативно закріплених інформаційних прав і свобод що можуть бути обмежені виключно в рамках забезпечення інформаційної безпеки особи або держави» (арк. 136 дис.).

По перше, виникає питання, як може бути «закріплене» право, якщо в демократичній державі людині (на відміну від держави і її службовців) дозволене все те, що не заборонене...? Чи лише ті права, які «прописані» в законі – є правомірним інформаційним інтересом? Напевно, що - ні. Можливо, я помиляюся, і дисертант доведе інше...

По-друге, який інтерес визнавати правомірним, якщо низка законодавчих актів містять в собі протирічні вимоги, а примат права не встановлений. Зокрема, це – досить типово для інформаційного права. Наприклад, Закон «Про захист персональних даних...» містить виключний перелік даних що не можуть поширюватися без згоди власника, а Закон «Про доступ до публічної інформації» містить положення, які вимагають надання певної інформації, що містить персональні дані. Як бути в такому випадку? Який інформаційний інтерес – правомірний? Чи один з них «правомірніший» за іншого?..

4. До речі, низка питань щодо характеристик різних індикаторів ефективності, що автор пропонує впровадити. В цілому, як вже вказувалося, я схвально ставлюся до їхньої ієрархії в моделі оцінки, яку пропонує П.В. Кіндрат. Натомість, окремі з них визначені таким чином, що хотілось би почути під час захисту дисертації додаткову аргументацію доцільності саме таких визначень.

4.1. критерій цілісності законодавства в рамках юридичної ефективності (арк. 155 дис.). Там вказано, що «повнота і узгодженість системи, її цільова спрямованість, точність визначення місця кожного законодавчого акту та його функціональної направленості, сприяють спрощенню застосування законодавства, а отже підвищують його ефективність». В яких одиницях виміру буде виражений цей критерій? Чи це лише – напрям дослідження ефективності?

4.2. Індикатор забезпеченості реалізації (арк. 155 дис.), який, насамперед, передбачає аналіз змісту законодавчих актів щодо процесуальної забезпеченості матеріальних норм. Автор стверджує, що «при обчисленні індикатора забезпеченості реалізації застосовуються кількісні індикаторні показники (співвіднесення кількості матеріальних і процесуальних норм)» (арк. 156 дис.). А хіба не можуть однакові, наприклад, процесуальні норми регулювати різні матеріально-правові? Думаю, що можуть. А як, в такому разі, проводити обчислення?

4.3. Стосовно індикатора колізійності (арк. 156 дис.) та індикатора інтерпретації (арк. 157 дис.): в чому їх відмінність?

4.4. І, головне, що мене турбує з індикаторів – це питання визначення індикатор забезпеченості суспільних відносин. Звичайно, і тут я повністю згодна з дослідником, він не може застосовуватися при оцінці ефективності окремого законодавчого акту. Натомість, автор пише, що індикаторними показниками «служують обсяг суспільних відносин що складають сферу правового регулювання, а також зміст предмету регулювання кожного законодавчого акту з оцінюваної групи». І тут одразу також кілька питань: 1)

які критерії визначення такої сфери (правового регулювання)?; 2) оцінювана група – це акти, суспільні відносини, чи ті самі «предмети регулювання»?

Чи не краще було б за основу брати звичайні соціологічні дослідження чи дані практики, і вже з них з них визначати законодавчі прогалини і їх заповнювати?

5. У дисертаційному дослідженні викладені дві формули. Це – формули обчислення ефективності законодавства:

$$O_z = \sum_{i=1}^n v_{ki} K_{pi}, \text{ (арк. 238 Додаток А)}$$

та формула обчислення критерію ефективності:

$$K_p = \sum_{j=1}^n v_{ij} k_j I_j \text{ . (арк. 188 дис., арк. 238 Додаток А)}$$

Насамперед, для юридичної науки неприйнятно використання математичних формул, хоча і жаль. Але, напевно, що в під час прилюдного захисту доцільно було б пояснити не лише окремі показники цих формул, а й пояснити, з чого виходив автор при їхньому складенні.

6. Одним з елементів наведених вище формул виступає n – кількість критеріїв що застосовуються. Утім, у Таблиці А.1., що міститься на арк. 226 дис., Додаток А наведений орієнтовний перелік показників оцінки ефективності законодавства в інформаційній сфері. До кожного з критеріїв якості наведені критерії оцінки, і кількість їх неоднакова: вона коливається від двох до п'яти.

Яким чином визначатиметься показник « n » в зазначених формулах? За яких умов його можна вважати обов'язковим, якщо перелік – «орієнтовний»? Взагалі, хто має визначати цей критерій для перевірки ефективності, і хто має визначати, які саме критерії варто застосовувати в кожному конкретному випадку?

7. Взагалі то, вдається, що термін індикаторні показники – надто складний, з урахуванням лінгвістичного пересічення з індикаторами, у той час, як автор визначає їх:

- «індикатори ефективності – параметри що визначають якісні характеристики закону, а також процесів і явищ, викликаних його реалізацією;

- індикаторні показники – параметри, що визначають фактичні характеристики закону та зміни в соціальній сфері внаслідок дії закону» (арк. 197 дис; стор. 15 арэф).

Здається термін «маркери» був придатніший для характеристики параметри, що визначають фактичні характеристики закону та зміни в соціальній сфері внаслідок дії закону. Питання дискусійне, і автор вправі давати назви явищам, які він характеризує самостійно. Але, здається, у даному випадку, з метою уникнення плутанини у поняттях, використання терміну «маркери» було б кориснішим.

Натомість, зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження, навпаки, в більшості, виділяють ті позиції, які дещо менше аргументовані, в порівнянні з іншими напрацюваннями автора. Значна частина їх носить дискусійний характер, і, вочевидь, вимагає додатково аргументації дисертанта під час дискусії щодо них на засіданні спеціалізованої вченої ради по захисту дисертації П. В. Кіндрата.

Дисертаційне дослідження П. В. Кіндрата містить наукові результати, які в сукупності забезпечують розв'язання цілого ряду практичних питань, що виникають в сфері ефективності вітчизняного законодавства в інформаційній сфері. Викладені в ньому наукові положення заповнюють ряд прогалин, які існували в теорії інформаційного права, є основою для вдосконалення правової науки, законодавчої практики та юридичної освіти.

На підставі викладеного можна зробити **висновок**, що дисертація Кіндрата Павла Вадимовича «Теоретичні засади оцінки ефективності законодавства в інформаційній сфері» є самостійним науковим дослідженням, в якому містяться нові результати, висновки та положення, які в своїй сукупності свідчать про внесок автора у розвиток наукових та прикладних практик щодо удосконалення ефективності вітчизняного

законодавства в інформаційній сфері та інформаційно-правової політики держави в цілому.

Аналіз змісту автореферату та друкованих праць за темою дисертації дає можливість зробити висновок про те, що в них достатньо повно відображено методику дослідження, основні результати та наукові висновки. Автореферат за своїм змістом і структурою відповідає дисертації. Усі пункти наукової новизни дослідження, які заявлені в авторефераті, належним чином відображені й у дисертації. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. В цілому рецензована дисертація містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, які розв'язують наукове завдання, що має істотне значення для галузі науки інформаційного права.

Отже, рецензована дисертація «Теоретичні засади оцінки ефективності законодавства в інформаційній сфері» та автореферат до неї відповідають вимогам встановленим пунктами 9, 11-14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 в редакції на момент рецензування дослідження, а сам Кіндрат Павло Вадимович заслуговує на присудження йому наукового ступеня *кандидата юридичних наук* за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент –

Декан факультету морського права та менеджменту

Національного університету

«Одеська морська академія»,

доктор юридичних наук,

старший науковий співробітник

Н. А. Савінова

